

UDK:314.74(497.4:436+450)''2000/2001''
 331.556.4(497.4:436+450)''2000/2001''
 Izvorni znanstveni rad
 Primljeno: 15. 06. 2002.
 Prihvaćeno: 10. 09. 2002.

JERNEJ ZUPANČIČ

Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana
jernej.zupancic@guest.arnes.si

ion and similar papers at core.ac.uk

brou

Austriju i Italiju

SAŽETAK

Članak proučava uzroke, tokove i posljedice prekograničnih dnevnih radnih migracija iz Slovenije u Austriju i Italiju. Ta vrsta migracije stanovništva spada u najvažnije oblike prekogranične suradnje. Različiti oblici sezonskih radova imaju jaku tradiciju na slovenskom prostoru, osobito u zaleđu većih gradova. Prema rezultatima terenskog istraživanja 2000. i 2001. godine (usmjerenim intervjuima osoblja na graničnim prijelazima, anketiranjem dnevnih radnih migranata, strukturnom analizom graničnih područja na objema stranama granice), preko graničnih prijelaza dnevno prolazi oko 8.000 (57%) osoba u Italiju i preko 6.000 (oko 43%) u Austriju. Ukupno je to više od 14.000 migranata kojima je glavni motiv rad u pograničnom području susjednih država. Njima se pridružuje i preko 2.500 hrvatskih građana, koji također prelaze slovensko-talijansku i slovensko-austrijsku granicu radi rada. Najfrekventniji granični prijelazi su Šentilj, Gornja Radgona, tunel Karavanke, Miren, Fernetiči, Kozina i Škofije. Ujesen i proljeće taj broj značajno raste zbog sezonskih radova. Dnevni radni migranti zapošljavaju se legalno i ilegalno u različitim djelatnostima, primjerice u agrarnom sektoru, turizmu, kao ispomoć u privatnom sektoru i obiteljima, a znatno manje u industriji i proizvodnim djelatnostima. Uspoređivanje rezultata terenskog rada iz 2000. i 2001. evidentno pokazuje povećanje broja obrazovanih ljudi i stručnjaka te proširenje raspona radnih mjesta na kojima se dnevni migranti zapošljavaju. Prekogranične dnevne radne migracije imaju značajne socijalnoekonomske, prostorne, etničko-kulturne i demografske posljedice. Posebno su važne jer potiču ostale oblike prekogranične suradnje.

KLJUČNE RIJEČI: granica, prekogranična suradnja, radne migracije, Slovenija, Europska unija

1. Uvod

Proučavanje dnevnih radnih prekograničnih migracija stavlja se u kontekst kompleksnih istraživanja granica i pograničnih područja. Slijedom europskih integracijskih procesa te teme dobivaju sve veće značenje. Međunarodni tokovi radne snage spadaju u vrlo delikatna društvena i politička pitanja suvremene Europe (Klinar, 1976). Otvorene granice, uglavnom samo još administrativnoga karaktera, omogućavaju konstantan porast prekograničnih tokova radne snage, a možemo očekivati još dinamičniji razvoj (Soutif, 1999). Broj prekograničnih dnevnih radnih migranata ponajprije je rezultat ponude i potražnje radnih mjesta. Članak proučava prekogranične dnevne radne migracije u dvjema susjednim zemljama, Austriji i Italiji. Obje su članice Europske unije, tako da slovenska radna snaga radi rada dnevno prelazi takozvanu »schengensku« granicu. Podaci su rezultat terenskog istraživačkog rada autora koji je 2000. istraživao tematiku prekograničnih odnosa na schengenskim, a kasnije i ostalim, slo-

venskim granicama te strukturne analize pograničnih područja (od reljefa i ostalih fizičko-geografskih osobina pa do socioekonomskih karakteristika naselja, infrastrukture, urbanizacije, regionalnog razvoja, prostorne organizacije, zapošljavanja i zaposlenosti, kao i etničkih značajki pograničnih područja). Statistički podaci o tome razmjerno su skromni, te brzo gube na aktualnosti. Statistika obično broji samo prolaz vozila, ljudi, stoke i slično, a ne i ciljeve tih prijelaza. Smatramo da smo ipak uspjeli postići dovoljno relevantne rezultate o tranzitu radne snage, usprkos raznim subjektivnim ocjenama, i tako dobili dosta realnu ocjenu o procesima na slovensko-talijanskom i slovensko-austrijskom prograničnom prostoru. Sugovornike smo nalazili ponajprije među osobljem na graničnim prijelazima (policija, carina) te među prolaznicima (Zupančič, 2000). Godine 2001. ponovili smo terensko istraživanje na odabranim (uglavnom većim) prijelazima, te ga nastavili na slovensko-hrvatskoj i slovensko-mađarskoj granici. Taj dio istraživanja još nije završen. Iste godine autor je dovršio i istraživački rad o radnim imigrantima iz EU u Sloveniji (Zupančič, 2001). U svjetlu svih tih iskustava može se posve jasno utvrditi da je Slovenija tipična tranzitna država, barem što se migracije radne snage tiče.

2. Migracijske karakteristike Slovenije

Slovinci se ubrajaju među europske narode s najvećim relativnim brojem iseljenika sa svoga etničkog teritorija. Iseljavanje je bilo najjače u razdoblju prve demografske tranzicije, u drugoj polovini 19. stoljeća. Tada je većina europskih naroda značajno povećala broj stanovnika, dok je rast u Slovenaca bio umjeren. Praktično cjelokupan prirodni prirast iseljavao se u industrijska i rudarska područja zapadnoeuropskih i srednjoeuropskih zemalja (Francusku, Belgiju, Njemačku), a najviše u Sjedinjene Američke Države; tamo su u razdoblju od samo 40 godina Slovenci osnovali preko 800 etničkih naseobina (Klemenčič, 1999). U međuvremenu je tadašnji teritorij Slovenije (tada još u austro-ugarskom okviru) doživljavao dinamičan razvoj i modernizaciju zbog izvanredno pogodna prometnoga i geostrateškog položaja u zaleđu Trsta. Prema tom su se gradu, s multietničkom strukturom stanovništva i velikim gospodarskim i kulturnim značenjem, iz srednjoeuropskog prostora formirali prometno-strateški koridori usred slovenskog teritorija. Usprkos tome, industrijalizacija nije uspjela pravodobno otvoriti dovoljno radnih mjesta za brz porast stanovništva, koje je ionako patilo od agrarne prenaseljenosti. Snažna emigracija je u to doba, čini se, bila jedina šansa pa je čitavo područje današnje Slovenije bilo emigracijsko. U manje od pola stoljeća s današnjeg se državnog teritorija iselilo preko pola milijuna ljudi.

Iseljavanje je ostalo prevladavajući trend i narednih pedeset godina 20. stoljeća, u kojima su stasala dva naraštaja razmjerno brojne i organizirane političke emigracije. Prva, protufašistička, potječe većinom iz zapadne Slovenije i obuhvaća one koji su bježali pred fašističkim terorom s područja koje je nakon Prvog svjetskog rata pripalo (prema Londonskom paktu iz 1915.) Italiji. Usmjerena je bila uglavnom prema Argentini, Kanadi i Australiji, budući da druge zemlje zbog gospodarske recesije nisu primale mnogo novih doseljenika (Genorio, 1993). Druga, protukomunistička, rezultat je vrlo složenih političkih procesa međuratnog razdoblja. Etnička struktura slovenskog stanov-

ništva se tijekom Drugoga svjetskog rata uvelike izmijenila. Zbog različitih razloga, i političkih i ekonomskih, Sloveniju je napustila velika većina njemačkoga i malo manje talijanskoga stanovništva te deset tisuća Slovenaca koji su našli novu »domovinu« u nekim europskim i još više, prekoatlantskim zemljama. Većinom forsirane, migracije su u slovenskom prostoru bile samo dio procesa u većem dijelu Europe nakon Drugoga svjetskog rata. Zbog toga su neka područja postala etnički homogenija, a neka i posve prazna (Gosar, 1993). Radikalno se promijenio i geostrateški položaj Slovenije: od središnjega europskog prostora (zaleđe Trsta, do kojega su vodili značajni europski prometni koridori) postao je periferija između dvaju strateških blokova – Varšavskog pakta na Istoku i NATO-a na Zapadu. Na sjeveru je bila neutralna Austrija, a Jugoslavija, kojoj je Slovenija pripadala, bila je nesvrstana. I pogranična područja susjednih zemalja doživljavala su vrlo dinamičan populacijski i gospodarski, a time i prostorni, razvoj.

Za nekoliko desetljeća nakon Drugoga svjetskog rata, u Sloveniji se bitno mijenja socijalna i prostorna struktura. Prije Drugoga svjetskog rata još uglavnom agrarna zemlja, pod snažnim utjecajem forsirane industrijalizacije (kao koncepcije transformacije društva i stvaranja uvjeta za razvoj socijalističkog društva, ideologije radničke klase i sličnoga te zbog položaja najrazvijenije republike u nerazvijenoj Jugoslaviji), Slovenija je u samo jednom naraštaju (zapadnoeuropska društva su, za usporedbu, trebala za tu transformaciju tri naraštaja) uspjela postati razvijenom industrijskom zemljom. Forsirana industrijalizacija značila je brzu deagrarizaciju i urbanizaciju. Taj je razvoj imao mnoge posebnosti, tipične samo za Sloveniju. Uz potporu ondašnje politike razvijala se koncepcija teške (bazične) industrije, iako Slovenija nije raspolagala većim zalihama sirovina i energije. To je bila koncepcija radno intenzivne industrijalizacije, pa je uvjetovala brzo zapošljavanje domaće radne snage. Uskoro se ukazala potreba za imigracijom radne snage, ponajviše u nekim djelatnostima (rudarstvo, građevinarstvo, komunalne djelatnosti i sl.). Već u početku se velik broj doseljenika zapošljavao u industriji; kasnije još više. Značajan sektor bila su radna mjesta u vojsci. Zbog toga nije čudno da je već šezdesetih godina 20. stoljeća broj doseljenih nadmašio broj iseljenih. Slovenija je postala imigracijska zemlja i zadobila sve značajke imigracijskog društva.

Za Sloveniju je vrlo karakteristična industrijalizacija sela, koja se dobro slagala s koncepcijom policentrizma u smislu prostornog razvoja. Tako su se osnivala mnoga mala poduzeća i tvornice na selu, ne uvijek racionalno locirane (takozvani politički utjecaj bio je vrlo snažan). Te su tvornice zapošljavale lokalno stanovništvo, koje je još bilo pretežno agrarno. Naime, nacionalizacija u Sloveniji ostavila je većinu obradivog tla i šume u privatnim rukama. To je kasnije bila velika prednost zbog brojnih inicijativa, koje su pokretali posjednici. Ali deset hektarski maksimum nije dopuštao uvećavanje zemljišnih posjeda i pojedinačnih obrta. Zbog mehanizacije i opće modernizacije, mali posjednici su sve brže i lakše obrađivali svoj posjed te imali sve više slobodnog vremena, a sve manje novca. Agrarna je tehnika bila prilično skupa, a prinosi malih posjeda mali. U usporedbi s industrijskim radnicima, život seljaka bio je teži, pa su mnogi željeli napustiti selo. Stoga je jedan od ciljeva industrijalizacije sela bilo i zapošljavanje tamošnje radne snage. Pored toga, mnogi su našli radno mjesto i u gradovima, pa su tako nastale opširne zone dnevnih radnih migracija. Ubrzo se razvila za Sloveniju

tipična radničko-seljačka struktura. U svoja najbolja vremena Slovenija je bila među zemljama s najvišim stupnjem zaposlenog aktivnog stanovništva. Uprkos tome zadržao se trend iseljavanja i traženja radnih mjesta u inozemstvu. Slovenija je, dakle, bila imigracijsko-emigracijska zemlja odnosno društvo (Klemenčič, 1992). Prvi naraštaj tražio je radno mjesto bez obzira na kvalifikaciju. Drugi je tražio radno mjesto primjereno svojoj kvalifikaciji – takvo koje je omogućavalo socijalni uspon i stvaranje karijere. Stoga su se zone dnevnih migracija znatno proširile, jer je istodobno bio u porastu trend gradnje vlastite kuće na selu, a ne u gradu. Suburbanizacija je ubrzo bila jača od urbanizacije i Slovenija je ostala među najmanje urbaniziranim europskim državama (oko 50%).

Otvorene granice nakon šezdesetih na jednoj i sve veće potrebe stanovništva perifernih područja koje industrijalizacija nije uspjela zaposliti na drugoj strani izazvale su trend privremenog zapošljavanja u razvijenim zemljama srednje i zapadne Europe. *Gastarbeiteri* su činili značajan udio cjelokupnog stanovništva i privremeno rješavali mnoge socijalne probleme. Zbog male akumulacije privatnoga kapitala, inflacijskih tendencija, nepovjerenja u bankovni i osiguravajući sustav te prevladavajućih navika brze potrošnje (jer se nije »isplatilo« štedjeti i akumulirati privatni kapital), pokrajina se doimala bogatijom nego što je uistinu bila (velike kuće, vikendice, automobili na kredit i sl.). U okviru radno intenzivne industrije malo se ulagalo u tehnološke inovacije, menadžment i kvalifikacije što je dovelo do znatnog zaostajanja za razvijenim europskim zemljama u organizaciji, tehnologiji i kapitalu. Osamdesete godine donijele su političku i privrednu krizu socijalističke Jugoslavije. Prodor inflacije i nezaposlenosti uništio je mnoga mala poduzeća koja nisu bila u stanju konkurirati u uvjetima sve globalnije ekonomije. Zbog neovisnosti Slovenije (a i drugih bivših jugoslavenskih republika), ratova i međuetničkih sukoba, jugoslavensko tržište cijelo je desetljeće bilo izgubljeno za Sloveniju. To je donekle i povećalo krizu nekih poduzeća: nekih giganata (željezare i slično) i mnogih malih u selima. Regionalne razlike znatno su se uvećale. Usprkos tome, Slovenija je savladala ekonomsku krizu prilično brzo i dobro, umnogome zahvaljujući i snalažljivosti stanovništva, mješovitoj socijalnoj strukturi stanovništva i radnim migracijama preko otvorenih granica. S tog stanovišta su međunarodne migracije radne snage od vitalnog značenja ne samo za pogranične prostore, već za mnogo šire područje. U svjetlu povijesnog razvoja današnje migracije radne snage samo su dio mnogo starije i raznovrsne dinamike stanovništva, koja je u različitim razdobljima novije slovenske povijesti održavala ekonomsku, pa i etničku, vitalnost. Tradicija međunarodnih migracija radne snage tako je jedna od vrlo važnih tema u analizi društveno-ekonomskoga i prostornog razvoja. Ljudi koji su bili uključeni u te tokove donijeli su iskustvo, kapital i znanje te upoznali buduće poslovne partnere. Posebno je potrebno naglasiti značenje otvorenih granica u svjetlu mogućnosti koje su otvarale, ali to su ujedno bile zone preko kojih su odlazili kapital i ljudi, a s njima i neke razvojne mogućnosti (Zupančič, 2001).

Radne migracije u slovenskom prostoru imaju vrlo staru tradiciju. Ako izuzmemo srednjovjekovne trgovce stoke, krijumčare soli i drugih dobara te prijevozništvo kao oblik usporednoga gospodarenja, onda su pioniri radnih migracija »krošnjari« iz Ribnice. To je uglavnom bio sezonski rad. Sličnu ulogu su imali »maronari« (pekli su

marone – kestene) u Beču i Trstu, a dolazili su uglavnom iz Dolenjske i Goriške. U klasične »sezonce« ubrajaju se Prekmurci, a iz drugih područja Slovenije uglavnom maloposjednici koji nisu imali dovoljno mogućnosti za preživljavanje na svojim posjedima. Sezonsvo je bilo socijalni izlaz koji se brzo ukorijenio u 19. stoljeću. To je zapravo bio seljački proletarijat koji je djelomično živio od vlastite zemlje, a djelomično od sezonskog rada. Radili su najviše na veleposjedima u Ugarskoj (Mađarskoj), Vojvodini, Slavoniji, ali i u Francuskoj, Njemačkoj i drugdje, gdje god su našli mogućnost za privremeni rad. Mnogi su radili u šumama te u komunalnim i građevinskim djelatnostima. U uvjetima agrarne prenaseljenosti često je to bio jedini izlaz za održavanje naseljenosti i demografskog potencijala. Sezonski rad se zadržao do danas u poljoprivredi (u vinogradima, voćnjacima, šumama, hmeljištima), a posebno u turizmu na područjima s razmjerno kratkom, ali veoma intenzivnom sezonom.

Danas je najrašireniji oblik radnih migracija onaj s privremenim (obično višegodišnjim) radom u inozemstvu: u Europi je takvim migracijama obuhvaćeno oko 10 milijuna ljudi. Prvi naraštaji obavljali su pretežno fizičke, teške radove, za koje domaće stanovništvo nije bilo zainteresirano ili je nedostajalo radne snage. Motiv tih *Gastarbeitera* bio je ponajprije zarada ili bolja zarada, koja bi omogućila da u domovini ostvare svoj san: kuću, početni kapital za vlastito poduzeće ili druge aktivnosti, da moderniziraju tehniku na svom posjedu ili pak realiziraju druge materijalne pogodnosti. Postizanje nekih od materijalnih statusnih simbola bio je također vrlo važan motiv. Za mnoge je rad u inozemstvu ipak bio jedini izlaz iz slaba socijalnoekonomskog stanja, pa su zbog toga najbrojniji *Gastarbeiteri* bili upravo iz agrarnih područja koja nisu raspolagala s dovoljnim brojem radnih mjesta. Zapošljavanje u inozemstvu bilo je bitno ne samo zbog socijalnih razloga, već još više zbog već spomenutih različitih utjecaja na modernizaciju. S druge strane, zapošljavanje u inozemstvu imalo je i neke manje pozitivne tendencije: za mnoge se privremeni rad pretvorio u trajno iseljavanje pa su ta područja ponovno gubila stanovništvo. Osim toga, zbog nedostatka radne snage u domovini, počela je propadati pokrajinska kultura. Najpogodnije socijalne, prostorne i ekonomke učinke ostvarilo je zapošljavanje u inozemstvu ondje gdje su se radnici često vraćali u svoj kraj (Zupančič, 1998). Poboľšanjem prometne infrastrukture, stupnja motorizacije, širenjem ponude različitih radnih mjesta i nastankom prilično slobodna režima prelaska graničnih prijelaza ostvarile su se – uz još neke uvjete – dobre mogućnosti za intenziviranje svakodnevnog putovanja na rad preko državne granice.

Prekogranične dnevne radne migracije moguće su samo uz otvoreni tip granice, na pograničnim područjima čija je socijalna i prostorna struktura komplementarna, koja su infrastrukturno opremljena i čije je stanovništvo motorizirano (Hribernik, 1997). Ti su uvjeti postojali osamdesetih godina na pograničnim područjima Slovenije prema Austriji i Italiji. Posebno su veliki gradovi, primjerice Trst, Gorica, Udine, Villach, Klagenfurt i Graz, privlačili stanovništvo iz zaleđa. To je bila potreba i tradicija. Ti su centri bili ljudima poznati, što je bio argument u korist traženja posla u tim gradovima. U razvoju prekograničnih dnevnih radnih migracija vrlo važnu ulogu imali su Osimski sporazumi (1975. odnosno njihova ratifikacija 1976.) između Italije i tadašnje Jugoslavije. Njima je utvrđeno (između ostaloga) da treba lokalnom stanovništvu uz granicu otvoriti put do vlastitih posjeda (dovlasnici) na objema stranama granice. Osim libera-

lizacije međunarodnih i međudržavnih graničnih prijelaza, otvoreni su i lokalni prijelazi. Informacija o mogućnostima suradnje bilo je sve više. Kontakti su bili brzo uspostavljeni. Tome je također pridonijela jaka i organizirana slovenska manjina u Italiji i Austriji. Odlučujuće su bile promjene u socijalnoj strukturi pograničnog područja u Austriji i posebno u Italiji. Tamo se nakon velikog potresa 1976. pod utjecajem snažnih državnih subvencija i strukturne potpore razvila struktura malih privrednih tvrtki. Furlanija ubrzo postaje privredno jakom i stabilnom, pa se stvaraju nove potrebe za radnom snagom. Zbog iseljavanja i posljedično, sve starijeg stanovništva u nekim (posebno pograničnim) područjima, stvorila se potreba za opskrbom i pomoći u domaćinstvima, ali i u različitim djelatnostima, bez novih stalnih radnih mjesta. Specifičnim potrebama lako su udovoljavali oni koji su počeli dnevno prelaziti granicu s ciljem dodatne zarade u Italiji (a malo kasnije i u Austriji). Ubrzo se stvorio brojna, pretežno jednosmjernan tok radnih migracija u Austriju i Italiju (Klemenčič, 1984, 1987). Osim toga, otvorene granice omogućile su svestranu suradnju. Nedostajali su stručnjaci koji su poznavali ekonomski, pravni, socijalni, politički i kulturni položaj na objema stranama granice, koji su poznavali jezik, kulturu i mentalitet stanovništva i koji su bili u stanju brzo stvoriti uvjete za ostvarivanje privrednih (pa i drugih) ciljeva manjih i srednjih poduzeća ili su te uvjete već imali. Mnogo ih se našlo u redovima slovenskih manjina, ali ne svi. Prekogranična suradnja uvjetovala je zapošljavanje ljudi s obiju strana i tako se stvorio novi sloj prekograničnih dnevnih migranata, za koje glavni motiv nije bio rješavanje socijalnog statusa, već posao kao takav. Bio je to, dakle, poslovni izazov (Bufon, 1997).

Posebnu ulogu u razvoju prekograničnih dnevnih radnih migracija u slovenskom prostoru imala je jugoslavenska gospodarska i monetarna kriza kasnih osamdesetih godina 20. stoljeća, a kasnije i prvih godina u novim neovisnim državama. Zbog štednje isključivo u stranim valutama i trošenja pretežno u pograničnim područjima Italije i Austrije, nedostajalo je i specifičnih znanja i kvalificiranih radnika. Takva su bila radna mjesta u specijaliziranim trgovinama, na primjer prodaji starih automobila, strojeva i uređaja, ili aktivnosti traženja poslovnih partnera i slično. Kolaps nekih industrijskih giganata (primjerice strojne industrije u Mariboru) ostavio je bez posla tehničku inteligenciju, visokokvalificirane kadrove. Mnogi od njih su našli nova privremena ili trajna radna mjesta u većim tehničkim ustanovama, najviše u Grazu. Na razvoj prekograničnih radnih migracija utjecalo je dakle mnogo činilaca. Činjenica je da su danas dnevne prekogranične radne migracije složen, i prostorno, društveno i ekonomski vrlo značajan fenomen za obje strane granice.

3. Činioci poticanja prekograničnih dnevnih radnih migracija

Prekogranični prijelaz radne snage vrlo je složen fenomen i rezultat mnogih činilaca koje možemo podijeliti na opće potisne (uglavnom na emigracijskim područjima, u našem primjeru u Sloveniji) i privlačne (uglavnom u imigracijskim područjima: Austrija, Italija). U mnogim pojedinačnim slučajevima teško je utvrditi koji su činioci dominantni. No ne smije se zaboraviti da se i privlačni i potisni činioci uvelike kombiniraju pa isti činioci mogu biti i jedno i drugo. Sljedeći nam je cilj utvrditi što sve stimulatивно utječe na povećanje prekograničnih dnevnih radnih migracija.

Opći činioci su oni koji prekogranične radne migracije omogućavaju: granični prijelazi, slobodan i pogodan pogranični režim, pogodna infrastruktura, stupanj motorizacije (dnevni prekogranični migranti uglavnom upotrebljavaju osobna prometna sredstva), informacije o raspoloživim radnim mjestima i uvjetima rada, zaradi, drugim uvjetima i pogodnostima, kao i mogućnosti informiranja o potrebama za radnom snagom i sl.

A. Potisni činioci (*push factors*)

– mala ponuda radnih mjesta u domovini

To je posebno prisutno u agrarnim područjima bez većih središta (na primjer Prekmurje, Slovenske gorice, dolina Soče, Kras), ali to mogu biti i urbanizirana područja koja su zbog specifičnog razvoja izgubila dosta radnih mjesta ili je zbog tehnoloških višaka došlo do jače nezaposlenosti (na primjer Maribor, Ravne na Koroškem i susjedni krajevi, Jesenice, Tržič) (Zupančič, 1997). U svim primjerima radi se o metalnoj i strojnoj industriji te metalurgiji, koja i u Europi doživljava snažnu privrednu recesiju.

– neodgovarajuća ponuda radnih mjesta u domovini

Pripadnici nekih profesija ne mogu naći posao koji odgovara njihovoj obrazovnoj razini pa traže priliku na većoj daljini. Žele raditi na svom području, iako na drugoj strani granice. To je za njih važno možda i zbog kontinuiteta posla i razvijanja sposobnosti za njegovo obavljanje zbog veće specijaliziranosti posla.

– traženje bolje plaće za isti posao

To je osnovni motiv, ali ne nužno i dominantan. Taj je motiv posve racionalan, a može biti i špekulativnoga karaktera. Često se događa, da nezaposleni neće prihvatiti ponuđeni posao u domovini ako imaju mogućnosti veće zarade na drugoj strani granice ili se pak stide u domovini obavljati neke poslove, primjerice uređivanje komunalnih objekata, poslove na agrarnim posjedima, u domaćinstvu i slično, dok u drugoj državi takve poslove rado prihvaćaju.

– želja za radom u inozemstvu

To je vrlo čest, ali je rijetko dominantan motiv. Rad u drugoj državi privlačan je zbog niza pogodnosti, stvarnih i zamišljenih (očekivanih!). Obično se očekuju nova radna, stručna iskustva, jezično i kulturno obrazovanje, upoznavanje novih ljudi i predjela, dobivanje certifikata i licenci. Nekima je motiv upoznavanje poslovnih partnera ili stjecanje iskustava koja mogu koristiti kasnije u svom poslu. To je posebno zanimljivo za radnike u turizmu, prometu i sličnim djelatnostima. Ne treba posebno naglašavati da je to karakteristika uglavnom dobro kvalificiranih (najmanje srednja škola).

– želja za dodatnom zaradaom

Bogatija i socijalno diferencirana društva pružaju razmjerno velike mogućnosti za zaradu radom po domaćinstvima, posebno onima sa starijim stanovništvom ili onima u kojima se zbog zaposlenosti ne uspijevaju obaviti svi kućni poslovi (primjerice pranje, čišćenje, opskrba starijih ili bolesnih, čuvanje djece, uređivanje vrta). Tu spadaju i javni radovi (uređivanje parkova i drugih javnih površina, radovi u vinogradima, voćnjacima i sl.). Za te radove bilo bi skupo zapošljavati ljude za redovit posao pa se stoga radije – ako je moguće – zapošljava privremena radna snaga. Pravno se to obično

rješava ugovorima, a često samo dogovorima. Za taj način dodatne zarade obično su zainteresirane osobe koje već imaju radna mjesta (obično se radi o manje zahtjevnim poslovima), odnosno studenti ili umirovljenici. Među njima je i dosta maloposjednika, kojima je obrađivanje polja i drugih površina lakše uz pomoć tehnike pa im tako preostaje više slobodnog vremena. To je čest slučaj u Goriškim Brdima, Slovenskim goricama i Prekmurju.

– *raspoloživo vrijeme*

To se ponajviše odnosi na one zaposlene i studente kojima radni (studijski) ritam dopušta dodatne aktivnosti na drugoj strani granice. Posebno je važna udaljenost između doma i radnog mjesta te vrijeme potrebno za prelazak granice.

– *kvalifikacije radnika*

Radnici moraju biti uspješni i dokazivati se kvalitetnim obavljanjem posla. Stjecanjem ugleda ostvaraju se mogućnosti za bolju zaradu i zadržavanje radnog mjesta, jer pravna zaštita za mnoge i ne postoji.

– *dvovlasništvo*

Posjedovanje zemlje na objema stranama granice jedan je od motiva za čest prelazak granice. Kao dobri poznavaoци situacije dvovlasnici lakše dobivaju radna mjesta (Belec, 1992).

B. Privlačni činioci (*pull factors*)

– *raspoloživa radna mjesta*

To je osnovni, dominantni i najčešći činilac. Zbog različitih razloga u pograničnim područjima susjednih država postoji niz radnih mjesta koja nisu interesantna domaćinima, koja su pod utjecajem snažnih sezonskih oscilacija (na primjer u turizmu, šumarstvu), koja su samo dodatna (opskrba domaćinstava) ili pak za ta mjesta nema odgovarajućih kadrovskih struktura (stručnjaci). To se posebno odnosi na radna mjesta za koja su potrebne specifične formalne i stvarne kvalifikacije (znanje dvaju jezika, poznavanje prava, navika, mentaliteta, partnera, običaja, kulturnih obilježja i sl.). Najčešće je to rad u trgovini, bankovnom i osiguravajućem sektoru.

– *očekivane zarade odnosno financijska privlačnost*

Za jednaka radna mjesta zarade su obično nekoliko puta veće nego u Sloveniji. Tome treba dodati i eventualne špekulacije s financijskim obvezama (porezi i sl.).

– *mogućnost dodatnih poslova*

Tu spada očekivanje mogućih dodatnih poslova u raznim sektorima, ako to dopušta radno mjesto u Sloveniji, ako postoji vrijeme i energija, te ako se s time slažu članovi domaćinstva. Riječ je ponajprije o dodatnim poslovima, uglavnom samo nekoliko dana tjedno ili mjesečno, te poslovima za koje je karakterističan sezonski ritam.

– *različite pogodnosti koje proizlaze iz radnog mjesta i vrste rada*

Uz financijske i socijalne pogodnosti značajni su i drugi motivi: primjerice stjecanje novih iskustava, certifikata, poznanstava, pa i ugleda.

4. Oblici i opseg prekograničnih dnevnih radnih migracija

4.1. Broj dnevnih radnih migranata

Prema statističkom popisu iz 1991. bilo je više od 50.000 slovenskih državljana na radu u inozemstvu. Broj obuhvaća radnike i članove njihovih obitelji. Popis 2002. tek je završen, a neće ni biti moguće neposredno uspoređivati brojeve zbog promijenjene metodologije popisa. Terenskim radom tijekom 2000. godine utvrdili smo da više od 13.000 dnevnih prekograničnih radnih migranata svakodnevno prelaze granicu radi rada. Godinu dana kasnije taj se broj povećao za oko 1.000 ljudi. Od toga oko 8.000 ili 57% putuju dnevno u Italiju, a više od 6.000 ili 43% u Austriju. Razlike među pojedinim regijama i područjima, a pogotovo graničnim prijelazima, dosta su velike. Prekogranične radne migracije jedan su od činilaca diferencijacije kulturne pokrajine.

Tablica 1: Pogranična područja uz slovensko-talijansku i slovensko-austrijsku granicu

Područje u Sloveniji	Površina (km ²)	Broj stanovnika (1991.)	Broj osoba na radu u inozemstvu (1991.)	Procjena broja dnevnih prekograničnih migranata	Površina pograničnoga područja na strani EU (km ²)	Broj stanovnika pograničnog područja na strani EU (1996.)
Prekmurje	690	63.735	1.593	500	854	63.881
Slovenske gorice	947	207.968	1.357	3.765	2.510	458.338
Kozjak	556	32.369	166	75	863	59.816
Koroška	573	56.890	212	350	1.682	95.960
Karavanke	1.624	153.385	347	860	2.214	252.414
Kranjska gora	443	39.268	111	70	424	10.000
Zgornje Posočje	942	20.975	242	210	1.200	250.000
Brda	219	12.368	626	450	700	300.000
Goriško	739	69.390	754	2.350	188	95.000
Zapadni Kras	63	4.705	–	100	80	43.000
Kras	767	28.702	138	2.030	212	284.000
Slovenska Istra	384	76.343	508	2.185	212	284.000

Izvor: Zupančič, 2000.

Prekogranični migranti upotrebljavaju sve granične prijelaze, a najviše međunarodne. Broj malih lokalnih graničnih prijelaza dakle ne utječe bitno na broj i strukturne karakteristike prekograničnih dnevnih radnih migranata. Vrlo je važno preko kojega će graničnog prijelaza migranti najbrže doći na cilj.

Iz tablice je razvidno koje su regije ili područja najemigrativnija i koja privlače najviše slovenske radne snage. Valja istaknuti da su to uglavnom veliki prijelazi, sa znatnom frekventnošću, jer su neprekidno otvoreni te najbolje povezani prometnim

cestama pa tako omogućavaju najbrži dolazak do cilja, a usto obično vode do gradova i područja gdje se može naći posao.

Posebno valja spomenuti granične prijelaze preko kojih prolazi i izvjestan broj građana Republike Hrvatske; njihov broj nije uključen u tablicu. Na slovensko-austrijskoj granici oni upotrebljavaju isključivo međunarodne granične prijelaze, a na slovensko-talijanskoj granici i međudržavne (prema Videmskom ugovoru). Ocjenjujemo da dnevno u Austriju prolazi preko 1.000, a u Italiju preko 1.500 hrvatskih građana.

Najvažniji i najfrekventniji granični prijelazi su:

– *Gornja Radgona*

Preko nje dnevno prođe oko 1.200 dnevnih radnih prekograničnih migranata, koji dolaze uglavnom iz istočnih Slovenskih gorica i Prekmurja. Tamo dolazi i veći broj Hrvata, najviše iz Međimurja i okolice Varaždina.

– *Šentilj*

Tuda prođe blizu 2.500 prekograničnih dnevnih radnih migranata. To je najvažniji granični prijelaz za razmjenu radne snage između Maribora i Graza te njihova širokog, uglavnom agrarnog, zaleđa. Migranti dolaze iz Maribora i okolice, iz Slovenskih gorica, Ptuja i drugih krajeva, a zapošljavaju se uglavnom u Grazu. Velika je prednost što su na raspolaganju autocesta i željeznica. Prema strukturi radnika i poslova koji obavljaju to je najraznovrsniji granični prijelaz.

– *Jesenice (tunel Karavanke – Hrušica)*

S više od 700 dnevnih migranata jedan je od važnijih graničnih prijelaza. Posebno je frekventan zimi, kada su ostali prijelazi zbog snijega zatvoreni ili usporeni. Dnevni su migranti usmjereni prema središnjem, urbanom dijelu Koruške te sjevernom, turistički najrazvijenijem dijelu (zimski turizam). Radovi u turizmu na tom prijelazu imaju posebno značenje.

– *Miren*

Tuda prođe oko 1.100 dnevnih migranata što iznenađuje, jer je to lokalni prijelaz. Njegovu privlačnost valja tražiti u vrlo pogodnoj lokaciji, jer se otuda lako stiže do svih triju većih gradskih aglomeracija, Gorice, Monfalconea i Udina te gusto naseljene Furlanije, a ni Trst nije daleko. Vrtojba, međunarodni prijelaz, okupiran je kamionima, pa se mnogi odlučuju za manji, lokalni prijelaz. Drugi je razlog taj što je zaleđe u Vipavskoj dolini gusto naseljeno.

– *Fernetiči*

S oko 1.300 dnevnih prekograničnih radnih migranata vrlo je važan granični prijelaz, s vrlo velikim zaleđem koje se prostire sve do blizine Ljubljane. Dolaze i migranti iz Hrvatske, čak iz Rijeke. Struktura migranata dosta je šarolika, kako prema spolnoj i kvalifikacijskoj strukturi, tako i prema strukturi poslova. Cilj je samo jedan: Trst.

– *Škofje*

S oko 1.800 dnevnih radnih migranata drugi je najvažniji granični prijelaz na čitavom području. Lokacija između Kopra i Trsta zbog gustoće naseljenosti, postojeće infrastrukture, malih udaljenosti i sličnih razloga vrlo je pogodna. Glavni je cilj Trst.

Prevladavaju poslovi u domaćinstvima, a prema spolnoj strukturi žene. Kroz taj prijelaz ide i većina migranata iz Hrvatske, uglavnom Istre.

4.2. Sezonske oscilacije prekograničnih radnih migracija

U ponudi radova sezonska oscilacija ima veliko značenje. Mnogo je poslova u poljoprivredi (berba voća, grožđa i sl.) na kojima se upošljavaju isključivo sezonski radnici. Danas je vrlo važno područje sezonskog zapošljavanja turizam. Posebno je to značajno za Korušku: zimi (skijanje) i ljeti (kupanje na jezerima). Zbog kratke, ali vrlo intenzivne sezone potrebno je mnogo radne snage koja se regrutira uglavnom među studentima. Pored zarade, studenti su često motivirani i učenjem njemačkog jezika.

Sezonske oscilacije jače su na Štajerskom i Koruškom području nego u Italiji. U Italiji je najmanje migranata u kolovozu (zbog godišnjeg odmora u većini sektora). Najmanje je oscilacija tijekom godine u Trstu: stari ljudi trebaju konstantnu opskrbu, pa su stoga i dnevne radne migracije u Trst konstantne. U gornjoj tablici sezonski utjecaj nije uključen; navedene brojke znače više ili manje stalne dnevne radne migracije kroz cijelu godinu. Na nekim prijelazima sezonske oscilacije rastu preko 100%, ali su ograničene na kratko razdoblje (najviše mjesec dana).

5. Posljedice prekograničnih dnevnih radnih migracija na pogranični prostor i društvo

5.1. Demografski i prostorni učinci

Svaka djelatnost u prostoru uzrokuje i različite prostorne učinke. Pritom su pogranična područja posebno osjetljiva, jer su dugo bila periferna te stoga manje razvijena i infrastrukturno opremljena, a istodobno i demografski ugrožena. Visok udio ostarjelog stanovništva i iseljavanje mladih bili su kronični problemi. Otvorene granice i mogućnosti zapošljavanja u bližem inozemstvu omogućili su određenom broju osoba ostanak u domovini. To je donekle stabiliziralo izvangradski periferni prostor, jer se zadržala vitalna demografska struktura stanovništva, a stanovnici su glavni razvojni potencijal.

Tako optimističan pogled na situaciju u vezi s međuregionalnom i prekograničnom suradnjom i izmjenom radne snage donekle je suprotan stavu i iskustvu da su granični prijelazi u pograničnom prostoru često samo početak daljnjih migracija. Jer, granični prijelazi nerijetko su bili vrata i prozor u svijet, početak potrage za boljim životom. Posebno značenje imaju prekogranična sklapanja brakova i formiranje domaćinstava. U mješovite brakove stupali su i Slovenci, najviše žene. Njihovo stupanje u mješovite brakove i iseljavanje ojačalo je pograničnost susjednih regija, a oslabilo mnoge prostorne kapacitete regionalne strukture na slovenskoj strani.

5.2. Socijalnogospodarski učinci

Zapošljavanje slovenskih građana u stranim zemljama uvijek je bilo snažan regulator socijalnih problema i nezaposlenosti, pa je stoga bilo uvelike tolerirano. Prekogranične dnevne radne migracije imaju prednost pred *Gasterbeiterima*: dnevni migranti žive u domovini, sa svojim obiteljima, pomažu lokalnu infrastrukturu, iniciraju različite

aktivnosti i njihovi su nositelji. Neki od njih prenose tehnička, tehnološka i organizacijska znanja iz područja gdje rade u područje stalnog boravka. Za neka područja koja kronično pate od prikrivene ili neprikrivene nezaposlenosti (većinom agrarna područja istočne Slovenije) i ona industrijska područja koja su dosta izgubila krahom industrijskih giganata u posljednjem desetljeću, mogućnost svakodnevnih radnih migracija znači izlaz iz socijalne krize, mogućnost egzistencije; za one koji tako traže dodatni posao to znači mogućnost materijalno kvalitetnije egzistencije. U posljednju skupinu ubrajaju se studenti, umirovljenici, seljaci maloposjednici, pa čak i neki zaposleni kojima radni ritam primarnoga posla omogućuje privremeno ili redovito obavljanje i drugog posla, u drugoj državi.

Još važnije su perspektive koje se otvaraju sudionicima takvih migracija. Naime, mnogi su nakon određena vremena postali stručnjaci za poznavanje obiju strana pograničnog područja, upoznali su situaciju, neke prednosti i probleme, moguće poslovne partnere te stekli početni kapital. Sve im to omogućuje pokretanje vlastitog posla, ili, još češće, iniciranje ili sudjelovanje u različitim aktivnostima i projektima prekograničnog povezivanja i suradnje.

Ne smiju se zanemari ni vrlo značajni učinci na prihvatnoj strani granice, na talijanskoj i austrijskoj. Slovenska je radna snaga jeftinija, a to ide u prilog većoj konkurentnosti poduzeća i sektora u tim zemljama. Za neke poslove domaće radne snage nema dovoljno ili ju ne može stalno zaposliti (zbog sezonskoga karaktera rada). Radna snaga koju nude dnevni migranti ne donosi nikakve troškove socijalnog transfera, osposobljavanja ili stambene probleme; ne nosi nikakav rizik od mogućeg naseljavanja. Naposljetku, u Italiji i Austriji izrazit je interes za zapošljavanje kvalificirane radne snage u nekim djelatnostima, posebno trgovini, bankovnom i osiguravajućem sektoru. Takvim kadrovima, kao i pripadnicima slovenske manjine, može se zahvaliti da je Austrija prvi strani investitor u Sloveniji. Ta činjenica pokazuje da su kultura i jezik ipak i ekonomske kategorije. Valja spomenuti i usputne gospodarske učinke: zarađeni novac dnevni prekogranični radni migranti uglavnom potroše u Austriji i Italiji, ili ga štede u austrijskim odnosno talijanskim bankama i osiguravajućim društvima.

5.3. Etnički i kulturni učinci

Iako nisu baš primarni, i etnički i kulturni učinci masovnog zapošljavanja u susjednim zemljama su važni. Budući da znatan dio područja u kojima slovenski građani nalaze posao naseljavaju autohtone slovenske manjine, to može predstavljati pozitivan utjecaj na njih. Primjerice, radni migranti privremeno koriste dio infrastrukture slovenskih zajednica (škole, vrtiće, banke) i tako povećavaju ulogu slovenskog jezika u tim sredinama. I obrnuto: postojanje organizirane i institucionalizirane manjine u pograničnom prostoru mnogima je olakšalo nalaženje radnih mjesta i život u tim sredinama; to je bilo gotovo nužno posebno za radna mjesta za koja je potrebna viša kvalifikacija. Do sada slovenske manjine nisu imale znatnijih teškoća zbog prisutnosti većeg broja Slovenaca na tim područjima.

Veliku važnost ima učenje jezika, kulture i navika pograničnih sredina. Migranti će kasnije zbog toga imati neke prednosti pri zapošljavanju zbog znanja i vještina stečenih tijekom rada na drugoj strani granice.

Manje je ugodna pojava kapilarne asimilacije sudionika prekograničnih migracija. Zbog svoga socijalnog položaja i ovisnosti o poslodavcu stranog podrijetla, migranti su prijemčivi za strane etnokulturne utjecaje. Taj proces nije baš primjetan, ali je konstantan. Ima i primjera kažnjavanja zbog javne upotrebe slovenskog jezika. Posredno se i u slovenskoj sredini počinje primjećivati porast »talijanskoga« kulturnoga i jezičnoga elementa i njegove društvene uloge na Primorskom području, a također i na područjima iz kojih dnevni migranti najčešće odlaze u Austriju. Tamo se širi »njemački« i austrijski kulturno-jezični element.

5.4. Poticanje međuregionalne suradnje

Prekogranični dnevni radni migranti, posebno oni koji su stalno zaposleni, nakon određenog vremena provedenog na radnom mjestu u susjednoj zemlji, steknu mnoga iskustva od osobne i, posebno, stručne važnosti, upoznaju ljude, jezik i kulturu te mentalitet i druge karakteristike zemlje, posebno pograničnog područja. Upoznaju i dobre i loše strane na objema stranama granice. Zbog stečenih znanja i sposobnosti mogu postati inicijatorima i nositeljima različitih aktivnosti prekogranične suradnje, zajedno s pripadnicima nacionalnih manjina prisutnim na lokalnoj i regionalnoj razini u pograničnom prostoru. Prekogranične radne migracije tako mogu prethoditi ostalim, složenijim, oblicima međuregionalnog povezivanja i suradnje.

6. Zaključci

Slovenija je emigracijsko-imigracijska država i emigracijsko-imigracijsko društvo. Interes Slovenije je zadržati broj stanovnika i vitalnu populaciju u svim regijama. To znači znatne subvencije za izgradnju lokalne i regionalne infrastrukture. Usprkos tome, valja računati na daljnje iseljavanje visokokvalificiranih, ili *brain drain*, koji je u Sloveniji i te kako prisutan. Istodobno, u Sloveniju dolaze kao dnevni radni migranti radnici iz susjedne Hrvatske i Mađarske, i taj broj nije zanemariv.

U Sloveniji je, općenito, razmjerno skromno izražena prostorna pokretljivost u smislu promjene stalne adrese, ali upravo su zbog toga vrlo značajne dnevne radne migracije. Zone dnevnih migracija danas se povećavaju, jer to omogućava bolja prometna povezanost. Tom trendu naginju i prekogranične dnevne migracije. Ušteda u vremenu istodobno je jedan od stimulansa za daljnje povećavanje dnevnih migracija. U strukturi dnevnih migranata dolazi do malih, ali vrlo značajnih promjena. Broj studenata, umirovljenika i drugih koji obavljaju različite pomoćne poslove, primjerice u domaćinstvima, uglavnom ostaje stabilan, a povećava se broj stručnjaka. Pritom valja napomenuti da se povećava i broj austrijskih i talijanskih građana koji dolaze u Sloveniju prvenstveno radi posla. Uglavnom su to stručnjaci različitih profila, zastupnici poduzeća i slično. S porastom investicija njihov se broj povećava. U široj regiji za rad postaje najinteresantnija Ljubljana. Istraživačkim aplikativnim projektom utvrdili smo više od 2.000 dnevnih migranata iz država EU (Italije i Austrije), koji više ili manje stalno rade u Sloveniji (Zupančič, 2001). U usporedbi s 14.000 radnih dnevnih migranata iz Slovenije u EU, to je mala brojka. Ali ako uzmemo u obzir migrante iz Hrvatske i Mađarske broj dnevnih radnih migranata u Sloveniju približava se broju dnevnih radnih migranata iz Slovenije.

Istraživanje imigracija (i dnevnih i ostalih) u Sloveniju je interesantno, jer je Slovenija ipak i imigracijska zemlja. Ne treba zaboraviti da danas u Sloveniji privremeno radi više od 45.000 »stranaca« – radnika, bez članova obitelji (vrlo šarolika struktura, u kojoj dominiraju doseljenici iz područja bivše Jugoslavije ali se njihov udio smanjuje). Kao što je gore spomenuto, oko 2.500 ljudi iz Hrvatske putuje na posao preko slovenskih granica, koristeći Sloveniju kao tranzitnu zemlju. Prvi rezultati terenskog istraživanja provedenog na slovensko-hrvatskoj i slovensko-madžarskoj granici pokazuju da broj dnevnih radnih migranata u samu Sloveniju možemo procijeniti na najmanje 500 iz Mađarske i najmanje 8.000 iz Hrvatske. U tom svjetlu Slovenija se vidi kao tranzitna i ciljna država i radnih imigracija, pa u tom kontekstu i dnevnih radnih imigracija (Zupančič, 2001; *New prosperity for rural regions*, 1999). Zbog toga tema radnih migracija ostaje jedan od prioriteta daljnjeg znanstvenog istraživanja tih društvenih fenomena.

LITERATURA

- BELEC, Borut (1992). »Nekaj značilnosti zemljiškoposestne in zaposlitvene povezanosti med republikama Slovenijo in Hrvaško v obmejnih območjih severovzhodne Slovenije«, *Geographica Slovenica*, Ljubljana, 23, str. 363–372.
- BUFON, Milan (1992). *Prostorska opredeljenost in narodna pripadnost*. Trst: ZTT.
- BUFON, Milan (1997). *Prostor, meje, ljudje*. Trst – Ljubljana: ZTT – ZIF.
- GENORIO, Rado (1993). »Geographical Dimensions of Slovene Emigration Around the World«, *GeoJournal*, Dordrecht – Boston – London, 30.3., str. 225–230.
- GOSAR, Anton (1993). »Narodnosti Slovenije – spreminjanje etnične podobe v srednji Evropi«, *Geographica Slovenica*, Ljubljana, 24, str. 33–50.
- HRIBERNIK, Katarina (1997). *Slovenski mejni prehodi kot element odprtosti državne meje* (diplomska naloga). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, FF.
- Joint Programming Document 2000 – 2006*, Austria – Slovenia, Interreg IIIA – Phare CBC.
- KLEMENČIČ, Vladimir (1972). »Prostorska diferenciacija Slovenije po selitveni mobilnosti prebivalstva«, *Geografski vestnik*, Ljubljana, 4, str. 5–56.
- KLEMENČIČ, Vladimir (1984). »Geographische Probleme der Grenzräume Sloweniens«, *Österreich in Geschichte und Literatur mit Geographie*, 28, 6, str. 387–400.
- KLEMENČIČ, Vladimir (1987). »Državna meja na območju SR Slovenije in obmejna območja kot nov geografski fenomen«, *Razprave in gradivo*, Ljubljana, 20, str. 57–79.
- KLEMENČIČ, Vladimir (1992). »Selitvena dinamika iz republik bivše Jugoslavije v Slovenijo«, u: *Geografija v šoli*, 2, Ljubljana, str. 6–25.
- KLINAR, Peter (1976). *Mednarodne migracije*. Ljubljana: FSPN.
- New Prosperity for Rural Regions* (ur. Metka Špes) (1999). *Geographica Slovenica*, Ljubljana, 31.
- Socialnogeografska problematika obmejnih območij ob slovensko-hrvaški meji* (2001). Ljubljana: Oddelek za geografijo Filozofske fakultete (Dela, 16).
- SOUTIF, Veronique (1999). *L'integration europeenne et les travailleurs frontaliers de l'Europe occidentale*. Paris: L'Harmattan.
- ZUPANČIČ, Jernej (1997). »Slovene Border Cities Along the Slovene-Austrian Border – A New Geopolitical and Spatial Situation«, u: *Small European Regions During Transition Period*, Opole, str. 83–90.

- ZUPANČIČ, Jernej (1998). »Zdomci«, *Geografski atlas Slovenije*, Ljubljana: DZS, str. 170–171.
- ZUPANČIČ, Jernej (1999a). »Karavanke – od ločnice do stičišča Slovencev z obeh strani meje«, u: *Sonaravni razvoj v Slovenskih Alpah*, Ljubljana, str. 337–348.
- ZUPANČIČ, Jernej (1999b). *Slovenci v Avstriji / The Slovenes in Austria*. Ljubljana: Inštitut za geografijo (Geographica Slovenica, 32).
- ZUPANČIČ, Jernej, (1999c). »Emigration of Slovenes to Austria During Transition Period«, u: *Small European Regions During Transition Period*, Opole, str. 71–82.
- ZUPANČIČ, Jernej (2000). *Čezmejne dnevne in tedenske delovne migracije na schengenskih mejah republike Slovenije (z Italijo in Avstrijo)* (raziskovalna naloga). Ljubljana: IG.
- ZUPANČIČ, Jernej (2001). *Delovne migracije iz držav Evropske unije v Slovenijo* (raziskovalna naloga). Ljubljana: IG.

Jernej Zupančič

DAILY CROSSBORDER COMMUTING FROM SLOVENIA TO AUSTRIA AND ITALY

SUMMARY

The paper deals with reasons, flows and consequences of daily crossborder commuting from Slovenia across “Schengen” border towards Austria and Italy. This form of international migration counts to important phenomenon in borderlands. In Slovenia, migration of working force has a long tradition, especially in surroundings of bigger urban centres. Following the results of field research work, done in years 2000 and 2001 (interviews with custom service and border police; questionnaires among crossborder commuters; structural analysis of borderland of both sides of the border), more than 14,000 Slovenians (among them approximately 8000 or 57% in Italy and 6000 or 43% in Austria) and 2500 Croatian citizens cross the Slovenian-Italian and Slovenian-Austrian border because of work. The most frequent border crossings are Gornja Radgona, Šentilj (both towards Graz and south Styria), Karavanke-tunnel (towards south Carinthia), Miren (local border crossing towards Gorizia and surrounding), Fernetiči, Škofije and Kozina (towards Trieste in Italy). During spring and autumn the number is much higher because of season-workers. Daily crossborder commuters take different works in households, farms, but they can also be found among better-paid agents, business-makers and technical intelligentsia. According to the comparison of results in 2000 and 2001, the percent of high-educated specialists and agents increased evidently. Daily crossborder commutation has important socio-economic, spatial, demographic and ethno-cultural effects on borderland on both sides of the border. After some years, crossborder commuters collect many experiences from both sides of the border. In this way those people have better chances for intensification of further crossborder cooperation.

KLJUČNE RIJEČI: border, crossborder cooperation, working migration, Slovenia, European Union

Jernej Zupančič

ČEZMEJNE DNEVNE DELOVNE MIGRACIJE IZ SLOVENIJE V AVSTRIJO IN ITALIJO

POVZETEK

Prispevek obravnava vzroke, tokove in posledice čezmejnih dnevnih delovnih migracij iz Slovenije v Italijo in Avstrijo. Ta oblika selitev prebivalstva šteje med pomembne oblike čezmejnega sodelovanja. V slovenskem prostoru imajo z različnimi oblikami sezonski del že staro tradicijo, posebej v zaledju večjih mestnih središč. Po rezultatih terenske raziskave iz leta 2000 in 2001 (usmerjeni intervjuji carinikov in policistov na mejnih prehodih, anketiranje dnevnih migrantov, strukturno analizo obmejnih območij na obeh straneh meje) se dnevno bolj ali manj stalno prevaža iz Slovenije v Italijo skoraj 8.000 oseb (57%) in v Avstriji okrog 6.000 (43%) slovenskih državljanov; skupaj torej okrog 14.000. Prek slovenskih mejnih prehodov dnevno potuje na delo in nazaj še vsaj 2500 hrvaških državljanov. Najbolj frekventni prehodi so Šentilj, Gornja Radgona, predor Karavanke, Miren, Fernetiči, Kozina in Škofije. Jeseni in pomladi se precej poveča število prehodov sezonskih delavcev. Dnevni migranti opravljajo različna dela v kmetijstvu, gospodinjstvih, pa tudi v industriji in nekaterih drugih dejavnostih. Primerjava med leti 2000 in 2001 kaže na naraščanje pretoka strokovnjakov v obe smeri ter razširitev ponudbe del. Čezmejne dnevne delovne migracije imajo pomembne socialnoekonomske, demografske, prostorske, etnične in kulturne učinke na obeh straneh meje. Čezmejne dnevne delovne migracije praviloma pospešujejo razvoj ostalih oblik čezmejnega sodelovanja.

KLJUČNE BESEDE: meja, čezmejno sodelovanje, delovne migracije, Slovenija, Evropska unija